

Bağımsız dış denetimin muhasabe şeffaflığına etkisi üzerine uygulamalı bir çalışma: Türkiye örneği

Turgut Çürük

Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Niğde, Türkiye

Özet

Kıt kaynakların etkin dağıtımında önemli yere sahip olan firmalar tarafından faaliyet raporlar aracılığı ile halka açıklanan ve finansal raporların temelini oluşturan muhasabe bilgileri, rasgele değil çeşitli faktörlerin etkisi altında şekillenir. Gerek literatürdeki çalışmalar ve gerekse 'aracılık teorisi'ne (*agency theory*) dayalı teorik tartışmalar, bağımsız denetimin firmalarca açıklanan muhasabe bilgilerini etkileyen faktörlerden biri olabileceğini işaret etmektedir. Ancak, son zamanlarda yaşanan Enron, Vivendi, ve Worldcome vakalarının temel sorumluları arasında denetçilerin gösteriliyor olması, bağımsız denetimin firmalarca açıklanan muhasabe bilgilerine (muhasabe şeffaflığına) etkileri üzerine şüphe uyandırmaktadır. Türk firmaları üzerine yapılan bu uygulamalı çalışmada, bağımsız denetimin firmalarca açıklanan muhasabe bilgileri üzerine etkisi test edilmiştir. Firmaların muhasabe bilgi düzeyi, geliştirilen 'açıklanan bilgi değerlendirme formu' ile örnek olarak seçilmiş 122 firmanın 'faaliyet raporlarında sunulan bilgilere' dayanarak ve 'düzeltilmiş iki alternatif yöntemi' (*modified dichotomous approach*) kullanılarak oluşturulmuş bir indeks ile ölçülmüş olup bilgi düzeyine bağımsız denetimin etkisi 'çoklu regresyon modeli' ile sınanmıştır. Bağımsız denetimin Türk firmalarının yıllık faaliyet raporlarında halka açıkladıkları bilgiler üzerinde önemli sayılan bir düzeyde etkisi olmadığını gösteren bu çalışma sonucu bağımsız denetimin muhasabe şeffaflığına etkisi üzerine birtakım şüpheler uyandırmaktadır.

1. Giriş

Firmaların faaliyet raporlarında halka açıkladıkları muhasebe bilgileri, etkin bir sermaye piyasasının gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Literatürdeki mevcut çalışmalar (bk. Al-Mulhem, 1997; Al-Modahki, 1996; Wallace, Naser ve Mora, 1994; Cooke, 1989 ve 1993; Wallace, 1987) firma yıllık faaliyet raporlarında açıklanan bilgi düzeyinin bir firmadan diğerine önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuş olması, bu farklılığa neden olan faktörlerin (firmalar tarafından açıklanan bilgi düzeyini etkileyen faktörlerin) neler olduğunun anlaşılmasının özellikle muhasebe bilgilerini kullanarak rasyonel ekonomik kararlar almak durumunda olanlar için ayrı bir önemi vardır. Bağımsız dış denetimin firmalarca açıklanan bilgi düzeyini etkileyen faktörlerden biri olduğu literatürde sıkça dile getirilmekte olup bu hususta çeşitli ülkelerde yapılan uygulamalı çalışma sonuçları bu tartışmayı destekler niteliktedir (bk. Wallace ve Naser, 1995: 311-68; Giner, 1997: 45-68). Literatürdeki çalışmalar aynı zamanda denetçilerin firmalar tarafından açıklanan bilgilere etkisinin belli ölçüde o ülkedeki denetçilerin yapısı ve gelişmişlik düzeyi ile denetçilerin denetledikleri firmaları daha ayrıntılı bilgi vermeye teşvik etme ve zorlama yeterliliklerine bağlı olabileceğine işaret etmektedir (bk. Çürük, 2001b: 87-108).

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de muhasebecilik ve denetçilik henüz gelişim hayat seyrinin ilk döneminde olan bir meslektir. Bağımsız dış denetim hizmeti sunan Türk firmalarının formal olarak organizasyonu ile bağımsız dış denetiminin Türk firmaları için zorunlu hale gelmesi ancak 1980’li yılların ikinci yarısı ve 1990 yılların ilk yarısında Sermaye Piyasası Kurulu’nun öncülüğünde yapılan bir seri hukukî düzenleme ile 3568 sayılı muhasebeciler yasının çıkarılması ile oluşmuştur. Bahsedilen bu hukukî düzenlemeler ile Türkiye’de etkin bir denetim pratiğinin tam olarak yerleşmesi için önemli bir adım atılmış olmasına rağmen (Tekinalp, 1992), Türkiye’de denetim hizmetlerinin etkinliği, denetim elemanlarının yeterlilikleri ve de bağımsız dış denetim hususundaki hukukî düzenlemelerin yeterliliği sorgulanmaktadır (bk. *Financial Times*, 15 Ocak 1991). Bağımsız dış denetimin Türkiye’deki firmalar tarafından açıklanan bilgilere etkisini araştıran ampirik çalışma sayısı oldukça sınırlı olmasının yanı sıra bu alanda Çürük (2001b: 87-108) tarafından yapılan pilot niteliğindeki çalışmanın sonucu bağımsız dış denetimin Türk firmalarının yıllık faaliyet raporlarında halka açıkladıkları bilgiler üzerinde önemli ölçüde etkisi olmadığını göstermektedir. Her ne kadar Çürük tarafından yapılan bu çalışmanın sonucu Türkiye’deki denetçilerin firmalarca açıklanan bilgilere etkinliği üzerine şüpheler uyandırmakta ise de araştırmacı tarafından açıkça belirtildiği üzere çalışmasındaki örnek sayısının oldukça sınırlı olması,

etkin istatistik tekniğinin kullanılmamış olması gibi çalışmayı sınırlayıcı nedenler ve de bu alanda Türk firmaları üzerine yapılan tek çalışma olması nedeni ile sadece bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak bağımsız dış denetimin Türk firmaları tarafından açıklanan bilgilere etkisi üzerine genelleme yapmak yanıltıcı olabilir. Bu nedenle, bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren denetçilerin etkinliği hususunda dolaylı veriler temin etmek amacı ile bağımsız dış denetimin Türkiye’deki, firmalarca yıllık faaliyet raporlarında açıklanan finansal bilgilere etkisi önemli sayıda firma ve de etkin istatistik teknik kullanılarak uygulamalı olarak incelenmiştir.

Aşağıda ayrıntısı sunulan bu çalışmada ilk önce bağımsız dış denetimin firmalarca açıklanan bilgilere etkisi ile ilgili teorik tartışmalar sunulmuş ve literatürdeki çalışma sonuçları gözden geçirilmiştir. Daha sonra araştırma yöntemi açıklanmış ve çalışmanın son kısmında araştırma bulguları sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

2. Teorik tartışma

Literatürdeki mevcut çalışmalar, işletmelerin yıllık faaliyet raporlarında açıkladıkları bilgi düzeyini etkileyen birtakım işletmeye özgü faktörün var olduğunu göstermektedir. İşletmenin büyüklüğü, borsada işlem görüp görmediği, faaliyet gösterdiği sektör, yabancı ortağının olup olmadığı, bağımsız denetime tâbi olup olmadığı gibi işletmenin yapısı veya çevresi ile ilgili işletmeye özgü faktörlerin işletmenin açıkladığı bilgilerle olan ilişkisi ise pozitif muhasebe teorileri tarafından açıklanmaktadır (Al-Modahki, 1996: 49). İşletmeye özgü faktörlerden bağımsız dış denetim ile işletmelerce açıklanan bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi açıklayan en popüler pozitif teori ‘aracılık teorisi’dir (*agency theory*) (Haniffa, 1998: 37-94).

Aracılık teorisi, işletme ile ilgili taraflar arasında bilgi akışını sağlayan bir aracılık ilişkisinin var olduğunu savunur (Kam, 1990: 1-128). Bu teoriye göre, aracılık ilişkisi “işletmenin sahibi konumunda olan kişi yada kişilerin (*principals*) kendi nam ve hesabına işlerini yürütmeleri için aracı konumunda olan birey (*agent*) ile düzenledikleri sözleşme olarak” tanımlanmıştır (Jensen ve Meckling, 1976: 305-60) .

Aracılık teorisi, aracılık ilişkisindeki taraflardan her birinin kendi bireysel çıkarlarını koruyacaklarını ve işletme sahipleri (*principals*) ile aracılardan (*agent*) çıkarlarının çoğunlukla çatıştığını varsayar. İşletme sahipleri ile aracılardan arasındaki mevcut olan çıkar çatışması ise özellikle işletme sahipliği ile yöneticiliğinin farklı kişiler olması halinde ‘aracılık maliyetini’ (aracıyı kontrol etmenin maliyeti) ortaya çıkarır (Fama ve Jensen, 1983: 301-25). Bu maliyet, işletme sahiplerinin işletme ile ilgili kendilerden daha fazla bilgiye sahip olan ve bu bilgileri kendi çıkarları

doğrultusunda kullanacak olan yöneticileri (*agents*) kontrol etmek veya denetlemek istemelerinden kaynaklanır. Bunun ötesinde aracı konumunda olan yöneticiyi kontrol etmek için oluşan maliyet ise sonunda yöneticilere yansıtılır.

Aracılık teorisinden çıkarılan varsayımlardan biri işletme yöneticiler denetim nedeni ile oluşan aracılık maliyetini en az indirerek kendi ekonomik faydalarını maksimize etme eğilimindedir (Wolk ve Tearney, 1997: 17-48). Literatürde yaygın olarak var olan görüşe göre, denetim nedeni ile oluşacak maliyetleri düşürmenin bir yolu yıllık faaliyet raporlarında bilgi açıklamaktır. Craswell ve Taylor'a (1992: 298-305) göre denetim nedeni ile oluşacak maliyeti düşürmenin bir yolu mali raporlarda açıklanan bilgi düzeyini artırmaktır. Sonuç olarak, bu teorisin varsayımı, faydayı maksimize etmek isteyen yönetici denetim nedeni ile oluşacak maliyeti minimize etmek için işletmelerle ilgili bilgileri kullanıcı konumunda olan işletme ortaklarına (*principals*) işletme ile ilgili doğru ve ayrıntılı bilgiler açıklar ve bundan hem kendisi hem de ortaklar fayda sağlar. Bunun yanı sıra, işletme yöneticilerini işletme ile ilgili doğru ve ayrıntılı bilgi açıklamaya teşvik eden etkenlerden birisi de bu yöneticiler sundukları raporların kalitesi ile paralel ödüllendirilmeleridir. Sonuç olarak bu teori, denetim ile işletmelerin açıkladıkları bilgi arasında bir ilişkinin var olduğunu işaret etmekte olup literatürdeki bağımsız dış denetimle işletmelerce yıllık raporlarda açıklanan bilgiler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar çoğunlukla bu teoriye atıfta bulunmaktadırlar.

Bağımsız dış denetimin işletmelerce halka açıklanan bilgi düzeyini etkileyen faktörlerden biri olduğunu savunan pozitif muhasebe teorilerinden bir diğeri ise işletmenin faaliyetlerini yürüten kişi veya firmanın o işletmenin davranış ve performansını da etkileyeceği görüşüne dayanan 'ilişki teorisi'dir. Bu teoriye göre 'faaliyet raporlarını denetleyen bağımsız denetçiler, bu raporları yalnızca denetlemez, aynı zamanda içeriğini etkilerler' (Wallace vd., 1994: 47).

Eğer yukarıda sunulan teorik tartışmalarda belirtildiği gibi denetimin ve dolayısı ile denetçilerin firmaların düzenledikleri raporlar üzerine bir etkisi var ise, ve denetçiler performanslarının denetim yaptıkları işletmelerin faaliyet raporlarının kalitesi ile değerlendirildiklerine inanır iseler, denetçiler denetledikleri firmaları faaliyet raporlarında daha ayrıntılı ve doğru bilgi vermeleri konusunda teşvik eder veya zorlarlar.

Her ne kadar yukarıda sunulan teorik tartışmalar bağımsız dış denetimin işletmelerce açıklanan bilgi düzeyine etkisi olduğuna işaret ediyor ise de, bu alanda uluslararası çapta yapılan çalışma sonuçları kesin delil sunmamaktadır. Örneğin, Singhvi ve Desai (1971: 120-38), Wallace ve Naser (1995: 311-68), ve Al-Mulhem (1997) tarafından yapılan

çalışma sonuçları açıklanan bilgi düzeyi ile bağımsız denetçilerin tipi ve büyüklüğü arasında ilişki olduğunu göstermesi, bağımsız dış denetimin firmalar tarafından açıklanan bilgi düzeyini etkileyen faktörlerden biri olduğu hususundaki önemli gösterge sunmaktadır. Ancak, Al-Modahki (1996) Suudi Arabistan firmaları üzerine yaptığı bir çalışmada, firmalarca halka açıklanan bilgi düzeyi ile denetçi tipleri arasında bir ilişki bulamamıştır. Gelişmekte olan bir ülke olan Suudi Arabistan’da denetim ve muhasebecilik mesleğinin henüz gelişme aşamasında olduğu göz önüne alınırsa, Al-Modahki (1996) tarafından yapılan çalışma, denetçilerin firmalar tarafından açıklanan bilgilere etkisinin belli ölçüde o ülkedeki denetçilerin yapısı ve gelişmişlik düzeyi ile denetçilerin denetledikleri firmaları daha ayrıntılı bilgi vermeye teşvik etme ve zorlama yeterliliklerine bağlı olabileceğini işaret etmektedir. Türkiye’de sınırlı örnek üzerinde yapılan çalışmada da (Çürük, 2001b) bağımsız denetçilerin işletmelerce açıklanan bilgilere önemli etkisinin olmadığına işaret eden sonuçlar bulunmuştur.

Yukarıda belirtilen ve ayrıntısı aşağıda sunulan bu çalışmada Çürük (2001b) tarafından yapılan çalışmanın eksikliklerini gidererek bağımsız dış denetimin işletmelerce açıklanan muhasebe bilgilerine (muhasebe şeffaflığına) etkisi araştırılmıştır.

3. Araştırma yöntemi

Bu çalışmada bağımsız dış denetimin Türk firmaları tarafından açıklanan muhasebe bilgileri üzerine etkisini değerlendirebilmek için aşağıdaki hipotez oluşturulmuş ve sınanmıştır.

H01. *Bağımsız dış denetimin Türk firmalarınca açıklanan muhasebe bilgi düzeyine etkisi yoktur.*

Bu hipotezin sınanması için takip edilen yöntem sırası ile şöyledir:

- Örnek olarak seçilmiş bağımsız dış denetime tâbi olan ve olmayan Türk firmaların yıllık faaliyet raporlarının temin edilmesi;
- Örnek olarak seçilen firmalarca yıllık faaliyet raporlarında açıklanan muhasebe bilgi düzeylerinin ölçülmesi;
- Halka açıklanan bilgileri etkileyen diğer faktörleri de kontrol ederek bağımsız denetçilerin etkisini ortaya çıkarıcı çoklu regresyon modeli geliştirilerek hipotezin sınanması¹.

¹ Halka açıklanan bilgileri etkileyen diğer faktörleri kontrol ederek bağımsız denetçilerin etkisini alternatif bir yöntem olan ‘eşleştirme’ (*matching*) yöntemi ile de sınamak mümkündür. Ancak bu yöntemde, denetime tâbi olan firmaları aynı özellikleri taşıyan denetime tâbi olmayan firmalar ile bire bir eşlemek gerekmektedir. Belirtilen türden eşleşmeyi sağlayan örnek firma sayısı etkili bir istatistikî yöntem kullanarak sınamaya imkân vermeyecek kadar sınırlı sayıda olması nedeni ile bu çalışmada ‘eşleştirme’ yöntemi kullanılmamıştır.

3.1. Örnek seçimi

Yukarıda değinilen ve aşağıda detayı verilen bu çalışmada kullanılan yöntemle bağımsız dış denetimin halka açıklanan bilgilere etkisinin testi ancak yıllık faaliyet raporları incelemeye tâbi tutulacak örnek firmaların bağımsız denetimden geçmiş ve bağımsız denetimden geçmemiş firmalardan oluşması ile mümkündür. Türkiye’de yıllık faaliyet raporlarını halka açıklamak zorunda olan ve dolayısı ile bu raporların temini mümkün olan firmalar yalnızca SPK denetimine tâbi halka açık firmalardır. Gerek borsada işlem gören gerekse borsada işlem görmeyen fakat SPK denetimine tâbi firmalar için bağımsız dış denetim 1988 sonrası dönem için zorunlu olması nedeni ile, bu çalışmanın ana kütesini SPK denetimine tâbi borsada işlem gören ve görmeyen firmalardan 1987 ve 1991 yıllarında yıllık faaliyet raporu hazırlayan firmalar oluşturmuştur². Bu firmaların listesi SPK’den temin edilmiş olup finansal raporların hazırlanması açısından özel durumu nedeni ile farklı düzenlemeye tâbi olan finansal kurumlar (bankalar, finansal kiralama şirketleri gibi) listeden çıkarılmış ve listede bu düzeltme işleminden sonra kalan toplam 279 firma bu çalışmanın ana kütesi olarak belirlenmiştir. Gerekli en az örnek sayısı Moser ve Kalton (1979: 147) tarafından önerilen yöntemle 100 olarak tespit edilmiş olup, SPK’den elde edilen listeden rasgele örnekleme yolu ile toplam 150 firma belirlenmiştir. Bu firmalardan 122 firmanın yıllık faaliyet raporları İstanbul Menkul Kıymetler borsası ile SPK’den temin edilmiştir. Temin edilen örnek sayısı bu çalışma için hesaplanan en az örnek sayısından fazla olup çoklu regresyona imkân verecek ölçüde bağımsız değişkenlerin 10 katından daha fazladır.

² Çalışmada örnek olarak seçilen firmaların tamamı SPK denetimine tâbi olması nedeni ile bağımsız dış denetime tâbi olan ve olmayan firmalar finansal raporların hazırlanması ve halka sunulmasında aynı hukukî düzenlemelere tâbidirler. Diğer bir ifade ile hukukî düzenlemeler bu çalışmada örnek olarak seçilen firmalardan denetime tâbi olan ve olmayan firmalara, faaliyet raporlarında açıklanacak bilgi açısından farklı yükümlülükler getirmemektedir. Ancak, hukukî düzenlemeler firmaların açıklamak zorunda olduğu minimum bilgileri belirtmekte olup firmaların hukukî düzenlemelerle belirlenen minimum bilgi dışında ek bilgiler açıklamasına herhangi bir engel yoktur. Eğer teorik tartışmalarda vurgulandığı üzere bağımsız dış denetimin firmaların açıkladığı bilgi düzeyine bir etkisi var ise, açıklanacak bilgi açısından aynı hukukî düzenlemeye tâbi olmasına rağmen dış denetime tâbi olan firmaların böyle bir denetime tâbi olmayan firmalara kıyasla faaliyet raporlarında farklı düzeyde bilgi açıklaması beklenir. Denetime tâbi olan ve olmayan firmaların açıkladıkları bilgi düzeyinde farklılık olup olmadığının tespit etmek ise ancak incelemeye tâbi tutulacak firmaların denetime tâbi olan ve olmayan firmalardan oluşması ile mümkün olacağından, çalışmanın ana kütesi denetime tâbi olan ve olmayan firmaları kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Bu çalışmada 1987 yılının seçilmesinin nedeni bu yılda bağımsız dış denetimin Türk firmaları için zorunlu olmadığı için bu yılda Türk firmalarının bağımsız denetmenlerce denetlenmemiş olma olasılığının yüksek olmasıdır. 1991 yılı ise bağımsız dış denetimin sermaye piyasasında faaliyet gösteren bir çok firma için zorunlu hale geldiği yılı takip eden bir yıl olması ve dolayısı ile Türk firmalarının bir çoğunun bu yılda bağımsız dış denetçilerce denetlenmiş olma olasılığının yüksek olması nedeni ile seçilmiştir.

Bu çalışmada örnek olarak seçilen firmaların yıllık faaliyet raporlarında 1987 ve 1991 yıllarında açıkladıkları muhasebe bilgi düzeyi indeks aracılığı ile ölçülmüştür.

3.2. Açıklanan muhasebe bilgi düzeyinin ölçümü

Bilgi direk olarak ölçülemeyen soyut bir kavram olup muhasebe bilgisi bir arabanın kapasitesinin ölçülmesine imkan veren ve onun yoğunluğunu veya kalitesini ölçmeye imkan veren özelliklere sahip değildir. Ancak, Cooke ve Wallace (1989: 47-57) bir firma tarafından açıklanan bilgi düzeyini tespit etmede ‘açıklanan bilgi indeksi’ (*disclosure index*) gibi uygun aracın kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Gerçekten açıklanan bilgi indeksi, bir çok araştırmacı tarafından firmalarca malî raporlarında açıklanan bilgi düzeyini ölçmede yaygın olarak kullanılmıştır (Marston ve Shrives, 1998). Önceki çalışmalarda uygulanan yöntemlere benzer şekilde, bu çalışmada da örnek olarak seçilen Türk firmaları tarafından açıklanan muhasebe bilgi düzeyini ölçmede ‘açıklanan bilgi indeksi’ kullanılmıştır. Açıklanan bilgi düzeyini ölçmede (açıklanan bilgi indeksi’ni oluşturmada) takip edilen işlemler şu üç aşamadan oluşmuştur:

- Açıklanan bilgi değerlendirme formu oluşturulması;
- Açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan her bir maddelerin puanlanması;
- Açıklanan bilgi indeksi oluşturulması.

Açıklanan bilgi değerlendirme formu oluşturulması: Açıklanan bilgi düzeyini ölçmeye yarayacak bir indeks geliştirilmesindeki ilk aşama ‘açıklanan bilgi değerlendirme formu’nun oluşturulmasıdır. Bu formda hangi bilgilerin yer alacağı, yer alacak bilgi maddelerinin seçimi ve sayısı ile ilgili genel kabul görmüş bir teori olmadığından, önceki araştırmacılar tarafından geliştirilen açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan bilgi maddelerinin sayısı 17 (bk. Barrett, 1976: 11-26) ile 289 (bk. Spero, 1979) arasında değişmektedir. Bu formda yer alacak maddelerin boyutu ve seçimi genellikle çalışmanın odaklandığı noktaya bağlıdır.

Literatürde sürekli olarak referans olarak gösterilen çalışmalarla uyum içerisinde, bu çalışmada kullanılan “açıklanan bilgi değerlendirme formunda” maddeler halinde yer alan veriler (bilgi maddeleri) şu kaynaklar değerlendirilerek seçilmiştir: 1) Türkiye’deki mevcut halka açıklanacak bilgilerle ilgili hüküm taşıyan kanunlar; 2) Avrupa Topluluğu Dört No’lu Genelgesi; 3) Uluslararası Muhasebe Standartları; 4) literatürdeki mevcut önceki çalışmalar; 5) Türk muhasebecilerin önerileri. Daha sonra, toplam 25 Türk firması tarafından yayınlanan yıllık faaliyet raporu üzerinde bir ön çalışma (pilot) çalışma yapılmış ve açıklanan bilgi değerlendirme formu üzerinde değişiklikler yapılarak son hali verilmiştir.

Türkiye’de halka açıklanan bilgilere yönelik Çürük (2001b: 105-8) çalışmasında da kullanılan bu çalışmada kullanılan ‘açıklanan bilgi değerlendirme formu’ toplam 250 maddeden oluşmuştur.

Açıklanan bilgi değerlendirme formu maddelerin puanlanması: Açıklanan bilgi düzeyini indeks aracılığı ile ölçmek için geliştirilen çeşitli puanlama yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemlerden literatürde en sık kullanılan (bk. Cooke, 1989; Soh, 1996; Al-Modahki, 1996; ve Haniffa, 1998) düzeltilmiş iki alternatif yöntemi (*modified dichotomous approach*) olup, bu yönteme göre değerlendirme formundaki bir madde eğer açıklanmış ise (1) puan, açıklanmamış ise (0) puan verilmekte ve de madde uygulanabilir değilse değerlendirmeye alınmamaktadır³. Aynı yöntem bu çalışmada da kullanılmış olup bu çalışmada açıklanan bilgi değerlendirme formunda her bir maddenin açıklanıp açıklanmadığını tespit etmek için örnek olarak seçilmiş her bir firmanın yıllık faaliyet raporu analiz edilmiş, eğer formda mevcut olan madde ile ilgili açıklama incelenen raporda mevcut ise o maddeye bir puan, açıklama mevcut değilse sıfır puan verilmiş olup eğer madde ile ilgili açıklama incelenen firmaya uygulanabilir değilse hiç değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirilen maddelerle ilgili yanlış karar verip hatalı sonuçlara ulaşmamak için puanlama işlemi sırasında maddelerin firmaya uygulanabilir olup olmadığını araştırmak için yıllık faaliyetlerin tamamı okunmak yolu ile analize tâbi tutulmuştur. Her bir firma için ayrı bir “Açıklanan bilgi değerlendirme formu üzerindeki maddelere puan verme yolu ile” açıklanan bilgi değerlendirme formunun puanlaması işlemi tamamlandıktan sonra her bir firma için⁴ bir ‘açıklanan bilgi indeksi’ oluşturulmuştur.

Açıklanan bilgi indeksi: Açıklanan bilgi indeksi, bir firmanın elde edeceği (gerçekleşen) ‘toplam puanın’ o firmaca ‘elde edilmesi beklenen

³ Maddenin uygulanabilir olup olmadığı firmanın yapısına bağlı olup her firma için uygulanabilir olmayan madde sayısı farklı olabilmektedir. Örneğin finansal kiralama yolu ile varlık temin eden firma için finansal kiralama ile ilgili bilgilerin finansal raporlarda açıklanması beklenirken, finansal kiralama yapmayan firma için finansal kiralama ile ilgili bilgileri açıklanması beklenmez ve bu tür firmalara bilgi formunda yer alan finansal kiralama ile maddeler uygulanabilir değildir. Dolayısı ile finansal kiralama yapan ve yapmayan firmalara uygulanabilir madde sayısının farklı olması beklenir. Açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan maddelerin hangilerinin firmaya uygulanabilir nitelikte olup olmadığının tespit edilmesi ancak firmaların ayrı ayrı değerlendirilmesi ile mümkün olup uygulanabilir madde sayısı da firmadan firmaya farklılık gösterir.

⁴ Bu çalışmada örnek olarak seçilen 122 firmadan 46’sı (1987’de 2 firma ve 1991’de 44 firma) bağımsız dış denetim yaptıran, 76’sı (1987’de 59 ve 1991’de 17 firma) ise bağımsız dış denetim yaptırmayan firmalardır. Bu firmalardan 64’ü (1987’de 32 ve 1991’de 32 firma) borsada-İMKB’de-işlem gören ve 58’i de (1987’de 29 ve 1991’de 29 firma) borsada işlem görmeyen firmalardır. Örnek olarak seçilen 122 firmanın sektörlere göre dağılımı ise şöyledir: makine ve metal ürünleri sektörü, 34; çimento ve yapı malzemeleri, 22; tekstil ürünleri, 16; cam, cam ürünleri ve orman ürünleri, 28; günlük tüketim maddeleri ve hizmet, 12; kimyasal ürünler, 10.

maksimum puana' bölünmesi sureti ile hesaplanan bir orandır. Bir firmanın elde edeceği (gerçekleşen) 'Toplam Açıklanan Bilgi Puanı' (TABP) şu şekilde hesaplanmıştır:

$$TABP = \sum_{i=1}^m di$$

Formülde yer alan kısaltmalar;
 $di = 1$ eğer, açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan madde ile ilgili açıklama varsa;
 0 eğer, açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan madde ile ilgili açıklanma yoksa
 $m \leq 250$ madde (açıklanan bilgi değerlendirme formundaki toplam madde sayısı)

Bir firmaca elde edilmesi (gerçekleşmesi) "Beklenen Maksimum Açıklanan Bilgi Puanı" (BMABP) ise şu şekilde hesaplanmıştır:

$$BMABP = \sum_{i=1}^n di$$

Formülde yer alan kısaltmalar;
 $di =$ açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan maddelerden açıklanması beklenen maddeler
 $n =$ açıklanan bilgi değerlendirme formunda yer alan maddelerinden firmaya uygulanabilenlerin sayısı (i.e., ≤ 250)

Bir firmaca açıklanan bilgi düzeyini göstergesi olan 'açıklanan bilgi indeksi' (ABİ) ise şu şekilde hesaplanmıştır: $ABİ = TABP / BMABP$.

Örnek olarak seçilen her firma için 1987 ve 1991 yıllarında açıkladıkları bilgi düzeyinin ölçülmesinden sonra, diğer bir ifade ile ABİ oluşturulduktan sonra, hipotez test edilmiştir.

3.3. Hipotez test modelinin oluşturulması

Bu çalışmada bağımsız dış denetimin firmalarca açıklanan muhasebe bilgi düzeyine etkisini test etmek için oluşturulup yukarıda sunulan H_0 , geliştirilen çoklu doğrusal regresyon modeli (OLS multiple linear regression) ile test edilmiştir.

Eğer halka açıklanan bilgilerle ilgili politikadaki değişiklik yalnızca bağımsız dış denetimin bir fonksiyonu olsa idi, yukarıdaki hipotez her firma için açıklanan bilgi düzeyini (yukarıda açıklanan ABİ değerini) bağımlı değişken, firmaların denetime tâbi olup olmamasını simgeleyen değerleri bağımsız değişken olarak bir regresyon modeli oluşturup test edilebilirdi. Ancak, birçok araştırmacı halka açıklanan bilgi düzeyi ile birçok faktör (örn., firmaların büyüklüğü, faaliyet gösterdiği sektör, borsada işlem görüp görmediği, vb. gibi), arasında bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır (bk. Cooke, 1989, Çürük, 1999 ve 2001a). Bunun yanı sıra, kanunlarca veya sermaye piyasasını kontrol altında tutan kuruluşlarca firmalara getirilen halka açıklanacak bilgilerle ilgili yeni yükümlülükler de firmalarca halka açıklanan bilgi düzeyinde yıllar itibarı ile bir değişiklik meydana getirebilecek faktörler arasındadır. Gerçekten,

firmaların halka açıkladıkları bilgi düzeyini yıllar itibarı ile artırma eğiliminde oldukları hususunda literatürde birtakım delil vardır (bk. Firth, 1979: 273-80).

Bu çalışmada incelenen 122 firma yıllık faaliyet raporunun yarısı 1987 yılına, diğer yarısı ise aynı firmaların 1991 yılına ait faaliyet raporu olması ve 1987 ile 1991 yılları arasında firmalarca açıklanacak bilgilere yönelik hukukî düzenlemeler yapıldığından, bu çalışmada 'yıl' örnek firmalarca yıllık faaliyet raporlarında açıklanan bilgi düzeyini etkilemesi muhtemel faktörler arasındadır. Ayrıca, örnek firmalar farklı sektörlerde faaliyet gösteren, borsada işlem gören ve görmeyen firmalardan oluştuğundan, sektör ve borsada işlem görüp görmeme de örnek firmaların faaliyet raporlarında açıkladıkları bilgi düzeyini etkileyen faktörler arasında olması muhtemeldir. Diğer taraftan bu çalışmada örnek olarak seçilen firmaların gerek aktif toplamları gerekse yıllık satış hacimleri açısından önemli farklılıklar vardır. Örnek firmaları aktif büyüklükleri göz önüne alınarak küçük, orta ve büyük firma şeklinde guruplandırıldığı⁵, firmaların yarısı küçük, %31'i orta ve %21'i de büyük firma olduğu gözlenmiştir. Halka açıklanan bilgi düzeyini etkilemesi muhtemel bahsedilen yıl, büyüklük sektör, borsada işlem görme gibi diğer faktörlerin etkisini kontrol edebilmek için, bu çalışmada kukla değişkenler kullanılmıştır. Firmalarca açıklanan bilgi düzeyini etkilemesi muhtemel diğer faktörlerin etkisini kontrol edebilmek için kullanılan kukla değişkenler: 1) firmaların büyüklüğü; 2) faaliyet gösterdiği sektör; 3) borsada işlem görüp görmediği ve; 4) 1987 ile 1991 yılları arasında çıkarılan ve açıklanan muhasebe bilgileri ile ilgili zorunluluk getiren kanunlar (bu değişkenin ismi yıl olarak tanımlanmıştır). Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda oluşturulan çoklu regresyon denklemi ise şöyledir:

$$Y = \alpha + \beta_1 D_1 + \beta_2 D_2 + \beta_3 D_3 + \beta_4 D_4 + \beta_5 D_5 + \beta_6 D_6 + \beta_7 D_7 + \beta_8 D_8 + \gamma_1 X + \varepsilon$$

Yukarıdaki kısaltmalar:

Y	=	Halka açıklanan muhasebe bilgi indeksi;
D_1	=	Denetim (1=bağımsız denetçilerce denetlenen; 0=bağımsız denetçilerce denetlenmeyen);
D_2	=	Borsada işlem görme durumu (1=borsada işlem gören; 0=borsada işlem görmeyen);
D_3	=	Çimento ve yapı malzemeleri;
D_4	=	Tekstil ürünleri;

⁵ 1987 ve 1991 yılları aktif büyüklüklerinin ortalaması (milyar TL olarak) 500'ün altında olanlar küçük, 500 ile 1000 arasında olanlar orta, ve 1000'in üzerinde olanlar büyük ölçekli firma olarak gruplanmıştır.

D_5	=	Cam, cam ürünleri ve orman ürünleri;
D_6	=	Günlük tüketim maddeleri ve hizmet;
D_7	=	Kimyasal ürünler;
D_8	=	Yıl (1=1991 faaliyet raporu; 0=1987 faaliyet raporu);
$D_1 - D_8$	=	Kukla değişkenler (0/1);
X	=	İşletmenin büyüklüğü;
ε	=	hata terimi;
α	=	sabit katsayı;
β, γ	=	açıklayıcı değişkenlerin katsayıları

Makine ve metal ürünler sektörü referans olarak alınmıştır. Yukarıda sunulan OLS çoklu regresyon modeli ile bu çalışmada oluşturulan hipotez test edilmeden önce, incelenen verilerin normal dağılım, eşit varyans ve doğrusal (normality, equal variance ve linearity) olma gibi belirli varsayımları taşıyıp taşımadığı çeşitli analizlere tâbi tutulmuştur. Anılan analiz sonuçları yukarıda oluşturulan hipotezin test sonuçları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

4. Hipotez testi ve araştırma bulguları

Bu çalışmada bağımsız dış denetimin halka açıklanan bilgiler üzerine etkisi olup olmadığını analiz etmek için oluşturulan hipotez OLS Çoklu Regresyon modeli ile test edilmiştir. Hipotez testinden önce veri setinin çoklu regresyonun varsayımlarını karşılayıp karşılamadığını sınamak için literatürde sıklıkla önerilen yöntem, regresyon artıklarının (*residuals*) analizidir (bk. Norusis, 1995: 452-53; ve Kinneer ve Gray, 1995: 150-94). Bu çalışmada normal dağılım testi için regresyon modelindeki artıkların Q-Q plot'u oluşturulup incelenmiş ve bu analiz sonucu artıkların dağılımının yaklaşık olarak normal olduğunu işaret etmektedir. Bunun yanı sıra standart normal dağılım testi olan Skewness, Kurtosis ve KS Lilliefors sonuçları da artıkların normal dağılımının normale yakın olduğunu işaret etmektedir. Sonuç olarak veri setinin normal dağılım varsayımını karşıladığı sonucuna varılmıştır (bk. Norusis, 1995: 452-3). Diğer taraftan, veri setinin eşit varyans ve doğrusallık varsayımlarının karşılayıp karşılamadığının değerlendirmesi için regresyonun standart hale getirilmiş tahminî değerleri artıklarla karşılıklı olarak noktalı grafik şekline dönüştürülüp incelenmiştir. Herhangi belirli bir ilişkinin olmadığını gösteren bu grafik, veri setinin eşit varyans ve doğrusallık varsayımlarını karşıladığına işaret etmiştir (Kinneer ve Gray, 1995: 174).

Bu çalışmadaki SPSS paket programındaki '*enter all variables*' (tüm değişkenleri gir) komutu yardımı ile hesaplanan regresyon sonucu Tablo 1'de sunulmuştur. Tabloda sunulan çoklu regresyon sonucu F değerinin 63.227 ve gözlemlenen F önemlilik düzeyinin 0.01 düzeyinde önemli olduğunu göstermektedir. Bu sonuç bize modelde yer alan bağımsız

değişkenlerin, bu çalışmada örnek olarak seçilen işletmelerce yıllık faaliyet raporlarında açıklanan muhasebe bilgi düzeyindeki farklılığı önemli ölçüde açıkladığını göstermektedir. Gerçekten 0.82 olan düzeltilmiş R Kare sonucu bize oluşturulan regresyon modelinde yer alan bağımsız değişkenlerin işletmelerce açıklanan bilgi düzeyindeki farklılıkların %82'sini açıkladığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile oluşturulan regresyon modelinde yer alan bağımsız değişkenlerin tümü, bu çalışmada örnek olarak seçilen firmalarca açıklanan muhasebe bilgi düzeyini etkileyen önemli faktörlerin birçoğunu kapsadığını göstermektedir.

Tablo 1
Çoklu Regresyon Modeli Sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı (β)	SH(β)	t	Önemlilik düzeyi (t)
α : sabit katsayı	0.315	0.014	23.202	0.000
X : İşletmenin büyüklüğü	5.271 E-09	0.000	0.423	0.673
<i>Kukla Değişkenler</i>				
D_1 : Denetim	2.5 E-02	0.016	1.551	0.124
D_2 : Borsada işlem görme durumu	4.989 E-02	0.012	4.230	0.000
D_3 : Çimento ve yapı malzemeleri	-1.11 E-02	0.016	-0.679	0.499
D_4 : Tekstil	-5.16 E-02	0.180	-2.807	0.006
D_5 : Cam, cam ürünleri ve orman ürünleri	-3.04 E-02	0.015	-1.992	0.049
D_6 : Günlük tüketim maddeleri ve hizmet	-5.59 E-03	0.020	-0.286	0.776
D_7 : Kimyasal ürünler	2.76 E-03	0.022	0.127	0.899
D_8 : Yıl	0.219	0.016	14.097	0.000
Çoklu R (Multiple R)				0.914
R^2				0.836
Düzeltilmiş R^2				0.822
Standart hata				0.058
F değeri				63.227
F önemlilik düzeyi				0.000
Regresyon kareler toplamı (Reg. Sum of Squares)				1,907
Serbestlik derecesi				9

Regresyon modelinde yer alan bağımsız değişkenlerden hangilerinin işletmelerce açıklanan bilgi düzeyine etki ettiğinin tespiti ise Tablo 1'de sunulan regresyon istatistiklerinden analizi ile mümkündür. Regresyon istatistiklerinden t değeri ile t önemlilik düzeyi bize bu çalışmada esas

olarak üzerinde durulan ‘bağımsız dış denetim’ değişkeninin 0.05 önemlilik düzeyinde önemli olmadığını göstermektedir. t önemlilik düzeyi 0.114 olan ‘bağımsız dış denetim’ değişkeni bu çalışmada örnek olarak seçilen firmalarca açıklanan bilgi düzeyine etki eden önemli faktörler arasında bağımsız dış denetimin olmadığına işaret etmektedir. Diğer bir ifade ile, 0.05 önemlilik düzeyinde H_0 'ı ret etmeyen bu sonuç “*bağımsız dış denetimin Türk firmalarınca açıklanan muhasebe bilgi düzeyine etkisi yoktur*” sonucunu destekler niteliktedir.

Regresyon istatistiklerinin ayrıntılı analizi bu çalışmada firmalarca açıklanan bilgi düzeyini etkileyen diğer faktörleri kontrol etmek için kullanılan yapay değişkenlerden (dummy variables) yıl (1987-1991 yılları arasında yapılan ve açıklanacak bilgi düzeyini etki eden hukukî düzenleme, örn., 1989 SPK yönetmeliği gibi), işletmelerin borsada işlem görüp görmemesi, ve faaliyette bulunduğu sektörler, gibi değişkenlerin işletmelerce açıklanan bilgilere etki eden faktörler arasında yer aldığına işaret etmektedir. Regresyon istatistiklerinden β değerleri ile işaretlerinin analizi borsada işlem gören firmaların görmeyenlere oranla, 1991 yılında faaliyet raporu açıklayan firmaların 1987 yılı faaliyet raporu açıklayan firmalara göre daha fazla bilgi sunduklarına işaret etmektedir.

5. Sonuç

Son zamanlarda Enron, Vivendi, Worldcom gibi büyük şirketlerin iflasın eşiğine gelmiş olması uluslararası alanda, özellikle ABD’de önemli ekonomik krizlere yol açmıştır. Anılan şirketlerin batma aşamasına gelmesinin temel nedenleri arasında yaratıcı muhasebe tekniklerinin kullanılması ve kullanılan muhasebe tekniklerinin açıklandığı finansal raporların yeterince şeffaf olmaması gösterilmektedir. Anılan şirketlerle ilgili krizden etkilenen kişi ve kurumlarca yapılan eleştirilerin odak noktasını ise bu şirketlerin hazırladığı finansal tablolarda sunulan muhasebe bilgilerinin doğruluğu ve şeffaflığı ile ilgili denetim işlevlerini etkin olarak yerine getirmedikleri ileri sürülen bağımsız dış denetim şirketleridir. İşletmelerce açıklanan muhasebe bilgilerinin doğru ve işletmenin gerçek durumunu yansıtıp yansıtmadığını (true and fair view) denetleyen günümüz denetçileri, işletmelerce finansal raporlarda sunulan muhasebe bilgilerinin yeterince şeffaf (açık) olup olmadığı hususunda görüş bildirmek durumunda olduklarından, işletmelerce açıklanan bilgi düzeyini de etkilemesi muhtemeldir.

Bağımsız dış denetim olgusunun henüz gelişim hayat seyrinin ilk döneminde olduğu Türkiye’de bağımsız dış denetimin işletmelerce açıklanan muhasebe bilgileri üzerine etkisini değerlendiren bu çalışma sonucu bağımsız dış denetimin Türk firmalarının yıllık faaliyet raporlarında halka açıkladıkları bilgiler üzerinde istatistiki olarak (0.05

önemlilik derecesinde) önemli sayılan bir düzeyde etkisi olmadığını göstermiştir. Çürük (2001b: 87-108) tarafından yapılan araştırma sonucunu destekler nitelikte olan bu çalışma sonucu bağımsız denetçilerin Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerce hazırlanan finansal tablolarda sunulan muhasebe bilgilerinin şeffaflığı üzerine bir etkisinin olmadığını işaret etmektedir.

Türkiye’nin halen gelişmekte olan bir ülke olduğu ve bu ülkedeki bağımsız dış denetim mesleğinin de gelişmiş bazı batılı ülkelere kıyasla gelişim hayat seyri henüz başında olduğu göz önüne alındığında, Türk firmaları üzerine yapılan bu çalışmanın sonuçları ‘aracılık teorisi’ ile ilişkili literatürce savunulan “bağımsız dış denetim ile işletmelerce açıklanan bilgi düzeyi arasındaki ilişkinin varlığı” savının en azından gelişmekte olan ülkelerde her zaman geçerli olmadığına da işaret etmektedir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışma sonuçlarını da ihtiyatla değerlendirmeyi gerektiren bazı faktörler mevcut olup bunların başında bu çalışmada kullanılan verilerin şirketlerin 1987 ve 1991 yılı yıllık faaliyet raporlarına dayanmasıdır. Bu çalışmanın esas amacı bağımsız dış denetimin açıklanan muhasebe bilgilerine etkisini test etmek olduğundan, böyle bir testi ancak örnek firmaları denetime tâbi olan ve olmayan firmaların oluşturduğu ana küleden seçerek yapmak mümkündür. Yukarıda bölümlerde detayı sunulduğu üzere, anılan niteliklere sahip veri ancak SPK denetime tâbi halka açık firmaların 1987 ve 1991 yılı faaliyet raporlarından temin edilebilmiştir. Belirtilmesi gereken önemli husus, literatürde bağımsız denetimin etkisinin zaman içerisinde değiştiğini gösterir herhangi bir verinin mevcut olmaması nedeni ile geçmiş yıl faaliyet raporlarından elde edilen verilerin kullanılması ile elde edilen sonuçların günümüz için geçerli olmadığını gösteriri herhangi bir delil mevcut değildir. Hiç şüphesiz, SPK denetimine tâbi olmayan ve bağımsız denetim zorunluluğu olan ve olmayan diğer Türk firmaların yıllık faaliyet raporunun teminin mümkün olması durumunda, bu çalışmanın verilerinin güncelleştirilerek tekrarlanması yarar vardır.

Bu çalışma ve Çürük (2001b: 87-108) çalışmasının odak noktası, bağımsız denetimin Türk firmalarınca açıklanan muhasebe bilgilerine etkisinin testi oluşturmuştur. Diğer bir muhtemel ilginç araştırma konusu ise büyük 5’ler olarak bilinen uluslararası denetim firmaları ile ulusal denetim firmalarınca denetlenen firmaların faaliyet raporlarının kalitesinin karşılaştırmalı analizidir. Bazı gelişmiş batılı ülkelerde yapılan bu tür bir çalışma yalnızca bu alandaki literatüre katkıda bulunakla kalmayıp, aynı zamanda mevcut olan ve özellikle VI. Türkiye Denetim Sempozyumunda sürekli gündeme getirilen Türkiye’deki yerli ve yabancı denetçilerin etkinlikleri konusundaki tartışmalara katkı sunacağı kanısındayız.

Kaynaklar

- AL-MODAHKI, J. S. (1996), "An Empirical Study of Accounting Disclosure Development in the Kingdom of Saudi Arabia", Doktora tezi, Exeter Üniversitesi, İngiltere.
- AL-MULHEM, A. A. (1997), "An Empirical Investigation of Level of Financial Disclosure by Saudi Arabian Corporations", Doktora tezi, Hull Üniversitesi, İngiltere.
- BARRETT, M. E. (1976), "Financial Reporting Practices: Disclosure and Comprehensiveness in an International Setting", *Journal of Accounting Research*, Spring, 11-26.
- COOKE, T. E. (1989), *An Empirical Study of Financial Disclosure by Swedish Companies*, New York ve London: Garland Publishing.
- (1993), "Disclosure in Japanese Corporate Annual Reports", *Journal of Business Finance and Accounting*, 20(4), 521-35.
- COOKE, T. E. ve WALLACE, R. S. O. (1989), "Global Surveys of Corporate Disclosure Practices and Audit Firms: A Review Essay", *Accounting and Business Research*, 20(77), 47-57.
- CRASWELL, A. T. ve TAYLOR, S. L. (1992), "Discretionary Disclosure of Reserve by Oil and Gas Companies: An Economic Analysis", *Journal of Business Finance and Accounting*, 19(2), 295-308.
- ÇÜRÜK, T. (1999), "An Analysis of Factors Influencing Accounting Disclosure in Turkey", Doktora Tezi, Exeter Üniversitesi, İngiltere.
- (2001a), "An Analysis of Factors Influencing Accounting Disclosure in Turkey", İstanbul: İstanbul Stock Exchange.
- (2001b), "An Empirical Analysis of the Impact of Independent External Audit on Accounting Disclosure By Turkish Companies", *Boğaziçi Journal: Review of Social, Economic and Administrative Studies*, 15(2), 87-108.
- FAMA, E. F. ve JENSEN, M. C. (1983), "Separation of Ownership and Control", *The Journal of Law and Economics*, 25, 301-25.
- FINANCIAL TIMES (1991), "Turkish Accounting Shake-up Reveals Blemishes on the Books", *Financial Times*, 15 Ocak 1991.
- FIRTH, M. A. (1979), "The Impact of Size, Stock Market Listing, and Auditors on Voluntary Disclosure in Corporate Annual Reports", *Accounting and Business Research*, 9(36), 273-80.
- GINER, B. G. (1997), "The Influence of Company Characteristics and Accounting Regulation on Information Disclosed by Spanish Firms", *The European Accounting Review*, 5(2), 45-68.
- HANIFFA, R. M. (1998), Culture, Corporate Governance and Disclosure in Malaysian Corporations, Doktora Tezi, Exeter Üniversitesi, İngiltere.
- JENSEN, M. C. ve MECKLING, W. H. (1976), "Theory of the Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs and Ownership Structure", *Journal of Financial Economics*, 3(October), 305-60.
- KAM, V. (1990), *Accounting Theory*, 2. baskı, New York: John Wiley and Sons.
- KINNEAR, P. R. ve GRAY, C. D. (1995), *SPSS for Windows Made Simple*, Erlbasam, UK: Taylor ve Francis.

- MARSTON, C. L. ve SHRIVES, P. J. (1998), "A Review of the Development and Use of Explanatory Models in Financial Disclosure Studies", Working Paper, University of Northumbria, Newcastle.
- MOSER, C. E. ve KALTON, G. (1979), *Survey Methods in Social Investigation*, 3. baskı, Londra: Heinemann.
- NORUSIS, M. J. (1995), *SPSS 6.1 Guide to Data Analysis*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- SINGHVI S. S. ve DESAI, H. B. (1971), "An Empirical Analysis of the Quality of Corporate Financial Disclosure", *The Accounting Review*, XLVI(1), 120-38.
- SOH, C. S. (1996), "Factors Influencing Company Information Disclosure: An Empirical Study of Companies Listed on the Kuala Lumpur Stock Exchange", Doktora Tezi, Warwick Üniversitesi, İngiltere.
- SPERO, L. L. (1979), *The Extent and Causes of Voluntary Disclosure of Financial Information in Three European Capital Markets: An Explanatory Study*, Doktora Tezi, Harvard Üniversitesi.
- TEKİNALP, U. (1992), Turkey. D Alexander ve S, Archer (Der), *The European Accounting Guide*, London: Academic Press.
- WALLACE, R. S. O. (1987), "Disclosure of Accounting Information in Developing Countries: A Case Study of Nigeria", Doktora Tezi, Exeter Üniversitesi, İngiltere.
- WALLACE, R. S. O. ve NASER, K. (1995), "Firm-Specific Determinants of the Comprehensiveness of Mandatory Disclosure in the Corporate Annual Reports of Firms Listed on the Stock Exchange of Hong Kong", *Journal of Accounting and Public Policy*, 14, 311-68.
- WALLACE, R. S. O., NASER, K. ve MORA, A. (1994), "The Relationship Between the Comprehensiveness of Corporate Annual Reports and Firm Characteristics in Spain", *Accounting and Business Research*, 25(97), 41-53.
- WOLK, H. I. ve TEARNEY, M. G. (1997), *Accounting: A Conceptual and Institutional Approach*, 4. baskı, Ohio: South-Western College Publishing.

Abstract**An empirical analysis of the impact of independent external audit on accounting transparency: Turkish case**

Accounting disclosure, which is fundamental to financial reporting and is of particular importance for the efficient allocation of scarce resources, does not develop in a vacuum but is shaped by a number of influences. Studies in the literature as well as arguments based on the agency theory literature suggest that external audit may be one of the factors influencing accounting disclosure by companies. The recent Enron, Vivendi and Worldcome events (where external auditors are held partially responsible for these companies' failure), however, raise questions about the impact of external audit on accounting disclosure practices. In this study on Turkish companies, an empirical analysis was carried out to test the impact of the external audit on accounting disclosure practices of companies. Accounting information disclosed by companies are measured by indices developed on the basis of information disclosed in the annual reports of 122 Turkish companies, and using the disclosure scoring sheet and modified dichotomous approach. The impact of external audit was then tested by running multiple regression. Results of the study lead us to conclude that external audit has no significant impact (at the 5% significance level) on the accounting information disclosed by Turkish companies, raising doubts about the impact of external audit on accounting transparency.